

Høyesterett - HR-2000-22-A - Rt-2000-441

Instans	Høyesterett - Dom.
Dato	2000-03-27
Publisert	HR-2000-22-A - Rt-2000-441
Stikkord	(Kåsa-dommen) Erstatningsrett. Utmåling av personskadeerstatning m.v. etter biluhell.
Sammendrag	Hovedspørsmålene for Høyesterett gjaldt fastsettingen av ménerstatning og erstatning for redusert evne til å utføre arbeid i hjemmet. - Uttalt at det er behov for standardiserte regler om ménerstatningen. Det var i dette tilfelle ikke grunnlag for nevneverdig skjønsmessig tillegg til det som følger av den matematiske utregningen som etter rettspraksis er utgangspunktet for ménerstatningen etter skadeserstatningsloven § 3-2. - Forsikringsselskapet anførte forgyeves som et generelt synspunkt at redusert evne til å utføre arbeid i hjemmet inngår i ervervstapet, og ikke kan erstattes i tillegg til tap av evne til å utføre lønnet, arbeid i full stilling, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1.
Saksgang	Oslo byrett - Borgarting lagmannsrett LB-1997-2321 A/03 og LB-1997-2322 A/03 - Høyesterett HR-2000-22-A, nr. 336/1998.
Parter	Storebrand Skadeforsikring AS (Advokat Wenche Flavik - til prøve) mot A (Advokat Erik Johnsrud).
Forfatter	Coward, Utgård, Oftedal Broch, Bugge, Holmøy.

Innholdsfortegnelse

Høyesterett - HR-2000-22-A - Rt-2000-441	1
Innholdsfortegnelse	2

Dommer Coward: Saken gjelder utmåling av personskadeserstatning mv. etter et biluhell.

A, som da var 31 år gammel, var 21. mai 1989 forsetepassasjer i en bil som ble kjørt av hennes samboer. Mens bilen kjørte i ca 60 km i timen, ble den påkjørt i venstre side av en annen bil, forsikret i Storebrand Skadeforsikring AS. A fikk en sleng på hodet og slo hodet i dørstolpen. Hun følte seg kvalm og uvel i minuttene og timene etter, og hadde smerter i hode, nakke og rygg, og dessuten i høyre skulder og arm. Det må legges til grunn at biluhellet påførte henne en mindre hodeskade

Side 442

og en bløtdelsskade i nakken, og at hun etter uhellet har hatt store smerteplager. Hun oppsøkte lege dagen etter uhellet, ble sykmeldt og kom aldri tilbake til arbeidet. Med virkning fra 1. mai 1990 er hun innvilget 100 prosent uførepensjon.

På tiden for uhellet var A ansatt som kontorfullmektig i hjemmesykepleien i Oslo kommune i full stilling. Av utdanning er hun hjelpepleier, men hun hadde fra juni 1985 gått over i kontorarbeid på grunn av tidligere helseplager, særlig med ryggen. Hun hadde i november 1983 pådradd seg en skade i ryggen mens hun stelte en pasient.

As langvarige samboerforhold tok slutt en tid etter biluhellet, våren eller sommeren 1991, og hun bor nå alene i et rekkehus på Røa i Oslo.

Storebrand erkjente ansvar for trafikkuhellet, men det ble ikke enighet om erstatningsutmålingen. A tok 31. mai 1996 ut stevning for Oslo byrett med krav om erstatning etter rettens skjønn, oppad begrenset til ca 2,5 millioner kroner, og dessuten krav om utbetaling etter en passasjerulykkesforsikring. Ved byrettens dom 22. april 1997 ble hun tilkjent i alt vel 880.000 kroner, som omfattet også tidligere utbetalinger fra selskapet på noe over 300.000 kroner. Etter rettelse lyder domsslutningen slik:

- «1. Storebrand Skadeforsikring AS dømmes til å betale erstatning til A med 750.000 med fradrag for tidligere utbetalinger med i alt kr 317.500.
2. Storebrand Skadeforsikring AS dømmes til å betale kr 132.460 med tillegg av lovens rente av kr 60.000 fra 1.4.97 til betaling skjer.
3. Storebrand Skadeforsikring AS dømmes til å betale kr 100.000 i sakskostnader til A med tillegg av 12% rente fra 14 dager etter forkynning.»

A anket til Borgarting lagmannsrett, mens Storebrand erklærte aksessorisk motanke. Lagmannsretten tilkjente i sin dom 10. juni 1998 erstatning med i alt 1.535.000 kroner, med fradrag for 337.500 kroner som var utbetalt tidligere, og med tillegg av renter. Dessuten ble det etter passasjerulykkesforsikringen tilkjent 110.000 kroner med tillegg av renter. Etter rettelse lyder domsslutningen slik:

- «1. Storebrand Skadeforsikring ASA dømmes til å betale erstatning til A med 1.197.500 - enmillionetthundreogtittusentusenfemhundre kroner - med tillegg av 12 % rente p a fra 31 mai 1996 og til betaling skjer.
2. Storebrand Skadeforsikring ASA dømmes til å betale til A 110.000 - etthundreogtittusen kroner med tillegg av 18 % rente p a fra 21 juli 1989 til og med 31 desember 1993 og 12% rente p a fra 1 januar 1994 og til betaling skjer.
3. Oslo byretts saksomkostningsavgjørelse, domsslutningens post 3, stadfestes.
4. A tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten med 100.000 - etthundretusen kroner med tillegg av 12% rente p a. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelse av dommen.»

Storebrand har anket til Høyesterett over lagmannsrettens dom. Anken gjaldt opprinnelig beregningen av ménerstatningen og utbetalingen etter passasjerulykkesforsikringen, utgifter til hjelp i hjemmet,

Side 443

skatteulempen og renteberegningen. Selskapet godtok å dekke As påførte og fremtidige inntektstap i samsvar med lagmannsrettens dom, likevel med unntak for skatteulempen. Anken gjaldt heller ikke de konkrete

utgiftspostene utover utgiftene til hjelp i hjemmet. Renteberegningen er partene senere blitt enige om, og også skatteulempen når det gjelder fremtidig inntektstap.

A erklærte aksessorisk motanke, som opprinnelig gjaldt fastsettingen av påførte og fremtidige merutgifter og beregningen av ervervstapet. Partene er senere blitt enige om beregningen av ervervstapet, bortsett fra når det gjelder arbeid i hjemmet. Dessuten er motanken frafalt for utgifter til medisin, lege og annen behandling frem til utgangen av 1997. Motanken er opprettholdt for slike utgifter etter 1997, og for utgifter til juridisk bistand forut for stevningen.

Både anken og motanken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen.

Som medisinsk sakkyndig for Høyesterett er oppnevnt professor dr. med. Tryggve Lundar, som også var sakkyndig i de tidligere instansene. Han har avgitt en skriftlig erklæring, som han har utdypet muntlig under ankeforhandlingen. Det er ellers til bruk for Høyesterett foretatt bevisopptak av A og av åtte vitner, de fleste av dem sakkyndige vitner, og det er lagt frem en rekke nye dokumenter.

Den ankende part - *Storebrand Skadeforsikring AS* - har i hovedsak anført:

Det er uriktig når lagmannsretten ved beregningen av ménerstatningen har ilagt Storebrand ansvar for As totale medisinske invaliditet; man kan ikke se bort fra en betydelig inngangsinvaliditet. Erklæringen fra den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Lundar, må legges til grunn, slik at den skadebetingede medisinske invaliditeten settes til 25-30 prosent. Yrkesskadetrygdens system med gruppeopprykk skal ikke følges ved ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2, og utover en mindre avrunding er det ikke grunnlag for noe tillegg til det som følger av en matematisk beregning.

As reduserte evne til å utføre arbeid i hjemmet har byretten og lagmannsretten erstattet som en utgiftspost. Storebrand anfører prinsipielt at dette må sees som ervervstap, og at det ikke skal gis erstatning for mer enn det ervervstapet som skyldes bortfall av lønnsinntekten. Skadeserstatningsloven § 3-1 annet ledd annet punktum tar sikte på de hjemmearbeidende og må tolkes innskrenkende, slik at det ikke kan gis erstatning for verdien av arbeid i hjemmet i tillegg til erstatning for tap av inntekt i full stilling. Dette tilsies av hensynet til harmonisering i rettssystemet, på grunn av reglene om ménerstatning ved yrkesskade, og det er kommet til uttrykk i høyesterettsdommene i Rt-1998-1916 og Rt-1999-1967. Storebrand godtok likevel for lagmannsretten å betale et beløp i størrelsesordenen 100.000 kroner, og står fast ved det.

Subsidiært anføres at lagmannsretten har satt erstatningen for utgifter til hjelp i hjemmet for høyt. Retten har ikke tatt hensyn til at As inngangsinvaliditet i atskillig grad er årsaken til at hun ikke kan utføre alt husarbeid, og retten har langt på vei sett bort fra den tapsbegrensnings- og innretningsplikten som gjelder for henne og hennes nærmeste. Skal utgifter erstattes, må de være nødvendige og rimelige, og påløpte utgifter må være dokumentert. Lagmannsrettens drøftelse av betydningen av

Side 444

det offentliges ytelser er mangelfull ved at det er uklart hvilken betydning hjelpestønad, kommunal hjemmehjelp mv. er tillagt. Storebrand kan subsidiært godta 45.000 kroner for lidt tap og 81.000 kroner for fremtidig tap.

As motanke gjelder utgifter til medisiner, behandling, legebesøk mv. for 1998 og 1999, fremtidige utgifter for de samme postene, og dessuten utgifter til juridisk bistand før stevningen. Storebrand hevder her at lagmannsretten kan ha gitt for høy erstatning for disse postene, og det er i hvert fall ikke grunnlag for å tilkjenne mer enn det lagmannsretten har gjort. A hadde et stort forbruk av medisin og behandling også før biluhellet, og professor Lundar har stilt seg kritisk til en del av den behandlingen hun benytter. Utgiftene til juridisk bistand er unødig store, fordi A skiftet advokat flere ganger, og fordi saken ble gjort unødig omfattende.

Med hensyn til skatteulempen er partene blitt enige når det gjelder fremtidig inntektstap, slik at det Høyesterett skal ta stilling til, er skatteulempen for eventuelt fremtidig ervervstap ellers og for fremtidige utgifter. Ut fra Storebrands syn på beregningen av erstatningen er det ikke tale om betydelige beløp, og Storebrand godtar da en skatteulempe på 20 prosent.

Ved passasjerulykkesforsikringen sier forsikringsvilkårene uttrykkelig at selskapet ikke svarer for skade som følge av sykdom eller sykkelig tilstand mv. Det er da - som ved ménerstatningen - den skadebetingede medisinske invaliditet som skal legges til grunn, og ut fra professor Lundars anslag på 25-30 prosent bør den settes til 27,5 prosent.

Storebrand Skadeforsikring AS har nedlagt slik påstand:

- «1. Storebrand Skadeforsikring AS dømmes til å betale erstatning til A fastsatt etter rettens skjønn, begrenset oppad til kr 750.000,-. Til fradrag går utbetalt a konto med kr 417.500,-.
2. Storebrand Skadeforsikring AS dømmes til å betale erstatning under passasjerulykkesforsikringen til A kr 55.000,- kronerfemtifemtusen - med tillegg av 18% rente p.a. fra 21. juli 1989 til og med 31. desember 1993 og 12% rente p a fra 1. januar 1994 til betaling skjer.
3. For øvrig blir Storebrand Skadeforsikring AS å frifinne.
4. Storebrand Skadeforsikring AS tilkjennes omkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett med tillegg av 12% rente fra 14 - fjorten - dager etter dommens forkynnelse til betaling skjer.»

Ankemotparten - A - har i hovedsak anført:

Det aksepteres at grunnlaget for utmåling av ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2 er den invaliditet som skaden som følge av ulykken representerer. Men As totale medisinske invaliditet må sees som forårsaket av bilulykken. Hennes tidligere ryggplager var i klar bedring etter at hun gikk over til kontorarbeid i juni 1985, og verken disse plagene eller migrene eller annen hodepine kan tillegges betydning som inngangsinvaliditet. Hun hadde ikke større skader på forhånd enn påregnelig. Subsidiært må det gjøres et mindre fradrag enn det lagmannsretten har gjort. Det er ikke grunnlag for å anta at andre sakkyndige enn professor Lundar har bygd på et utilstrekkelig materiale, og at det derfor skal legges særlig vekt på professor Lundars syn.

Side 445

Ved beregning av ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2 kan det gjøres tillegg enten etter yrkesskadesystemet med gruppeopprykk, eller skjønsmessig ut fra individuelle forhold. Prinsipalt krever A to gruppeopprykk, fordi hun hadde skader og sykdom på forhånd som gjorde at skadene ved bilulykken ble vesentlig mer tyngende for henne. Ut fra en skadebetinget medisinsk invaliditet på 35 prosent tilsier dette en ménerstatning på 370.000 kroner. Subsidiært kreves et skjønsmessig tillegg med individuell oppjustering til opptil 280.000 kroner.

A er enig i at tap av evnen til å utføre arbeid i hjemmet sees som et ervervstap. Men en skadelidt har krav på full erstatning etter skadeserstatningsloven § 3-1, og dette tapet skal erstattes i tillegg til inntektstapet - uten hensyn til om det inntektsgivende arbeidet var i deltidsstilling eller i full stilling. Storebrands henvisning til yrkesskadeserstatningen er vanskelig å forstå, og verken lovforarbeider, rettspraksis eller juridisk teori gir støtte for Storebrands syn.

Bilulykken må sees som den eneste årsak til As sterkt reduserte evne til å utføre arbeid i hjemmet. I forhold til arbeid i hjemmet var hun fullt ut restituert for ryggskaden forut for ulykken. Storebrand har bevisbyrden for at noe av årsaken er en inngangsinvaliditet, og professor Lundars vurdering kan ikke legges til grunn.

De offentlige ytelsene A mottar, er ikke ment å dekke behovene fullt ut. Hun aksepterer lagmannsrettens fastsetting av lidt tap til utgangen av 1997 til 150.000 kroner. For fremtidig tap er det fra hennes side satt opp et timeregnskap som viser et hjelpebehov på i alt syv timer i uken, av dette kan to timer anses dekket av den offentlige hjemmehjelptjenesten. Med en timebetaling på 140 kroner, som er utgiftene til en personlig assistent, fører dette til et årlig tap på ca 30.000 kroner når egenandel til hjemmehjelp er inkludert og hjelpestønad trukket fra. Neddiskontert samlet beløp blir vel 527.000 kroner. A har oppfylt sin innretningsplikt - hun har søkt og fått offentlig hjelp, det er ikke andre i husholdningen som kan overta, og hun har redusert sine behov.

Motanken for utgifter til annet enn arbeid i hjemmet er opprettholdt for det første for utgifter til medisin, lege og annen behandling i 1998 og 1999 og i fremtiden. For 1998 og 1999 er det dokumentert faktiske utgifter på henholdsvis ca 24.000 kroner og ca 15.000 kroner. A aksepterer at ikke alle utgiftene er relatert til skaden, slik at det kreves erstattet henholdsvis 20.000 og 10.000 kroner, som må anses som rimelige og nødvendige utgifter. Behovsvurderinger fra hennes behandlere må tillegges større vekt enn professor Lundar og dr. Ødegårds vurderinger, som er gitt på et mer generelt grunnlag og uten at de har fulgt henne over lengre tid. Utgiftene i 1998 og 1999 gir et godt utgangspunkt for hva som vil være nødvendige og rimelige utgifter i fremtiden. Et forsiktig anslag er 15 000 kroner i året, som beregnet frem til statistisk forventet levealder og neddiskontert gir ca 260.000 kroner.

Motanken er også opprettholdt for utgifter til juridisk bistand før stevningen. As utlegg var på vel 131.000 kroner, og avrundet krever hun 130.000 kroner. En omfattende bistand og dokumentasjon var nødvendig, og lagmannsretten har tatt feil når den ikke har tilkjent full erstatning.

Lagmannsrettens påslag for skatteulempe - 25 prosent - er i samsvar med retningslinjene fra flere nyere høyesterettsdommer.

Side 446

I forhold til passasjerulykkesforsikringen må hele As skade anses å skyldes ulykken.

A har nedlagt slik påstand:

- «1. Storebrand Skadeforsikring AS v/styrets formann dømmes til å betale erstatning til A, fastsatt etter rettens skjønn med tillegg av lovens rente, fra 2 - to - uker etter dommens forkynnelse.
2. Storebrand Skadeforsikring AS v/styrets formann dømmes til å betale berettiget passasjerulykkesforsikring fastsatt etter rettens skjønn med tillegg av 18% rente p.a. fra 21. juli 1989 til og med 31. desember 1993 og deretter 12% rente p.a. til betaling skjer.
3. Storebrand Skadeforsikring AS v/styrets formann dømmes til å erstatte A sakens omkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett med tillegg av lovens rente fra 2 - to - uker, for de respektive beløp fra henholdsvis byrettens, lagmannsrettens og Høyesteretts dommer, til betaling skjer.»

Mitt syn på saken:

Jeg er kommet til at anken langt på vei fører frem, mens motanken ikke kan gis medhold.

Partene er enige om at hovedspørsmålene i saken gjelder fastsettingen av ménerstatningen og erstatningen for redusert evne til å utføre arbeid i hjemmet, og jeg ser først på disse to spørsmålene. I tillegg skal Høyesterett ta stilling til erstatningen for utgifter til medisin, lege og annen behandling i 1998 og 1999 og i fremtiden, og for utgifter til juridisk bistand forut for stevningen. Skatteulempen skal fastsettes for erstatningen for fremtidig tap ved redusert evne til arbeid i hjemmet, og for fremtidige utgifter ellers. Og endelig skal Høyesterett fastsette størrelsen av utbetalingen etter passasjerulykkesforsikringen.

Om *ménerstatning* heter det i skadeserstatningsloven § 3-2 første ledd:

«Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt menerstatning. Denne erstatning fastsettes under hensyn til ménets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse.»

Det er enighet om at A har fått «varig og betydelig skade av medisinsk art». Når det gjelder utmålingen, kan lovens ordlyd synes å legge opp til en rent skjønnsmessig fastsetting. I departementets proposisjon - Ot.prp.nr.4 (1972-1973) - var det foreslått en bestemmelse som koblet utmålingen til folketrygdens system ved ménerstatning etter yrkesskader. Denne bestemmelsen gikk imidlertid ut under stortingsbehandlingen. Justiskomiteen uttalte at «...utmålingspraksis ikke bør være så bundet til et bestemt nivå i forhold til de normer som gjelder for ménerstatningen i yrkesskadetilfellene som proposisjonen synes å gå inn for». Komiteen regnet likevel med at de retningslinjene som var angitt i proposisjonen, til en viss grad ville være veiledende for utmålingspraksis, se Innst.O.nr.32 (1972-1973) side 145.

Rettspraksis etter § 3-2 har da også tatt utgangspunkt i de standardiserte reglene for ménerstatning ved yrkesskade, som nå er gitt i forskrift 21. april 1997 med hjemmel i folketrygdloven § 13-17 annet ledd. I forhold til ytelsene ved yrkesskade legger man likevel til en tredjedel, og

Side 447

man bruker grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet, ikke som ved yrkesskadesystemet på skadetidspunktet. I tillegg kan det foretas en viss skjønnsmessig vurdering, ut fra ménets betydning for «den personlige livsutfoldelse».

Etter den nevnte forskriften foretas en plassering i gruppe avhengig av den invaliditetsgrad som er fastsatt. Partene er enige om det rettslige utgangspunktet: Det er den skaden som skyldes biluhellet - ikke den samlede

invaliditeten - som det skal gis ménerstatning for, jf. Rt-1997-771. Eventuelle plager A hadde fra før uhellet, er altså i utgangspunktet ikke relevante.

Fremlagte legejournaler for A for årene 1983 til 1989 viser hyppige legebesøk for ulike plager, blant annet ryggproblemer og hodepine - migrene og spenningshodepine. Det ble forskrevet en rekke forskjellige medisiner. Også opplysninger A selv ga i årene rett før biluhellet, gir inntrykk av at hun hadde store plager, blant annet etter ryggskaden hun pådro seg i november 1983. Jeg nevner at hun i februar 1986 skrev i et brev til Rikstrygdeverket at hun hadde «daglige smerter i ryggen, ofte også i bena». I juli 1986 skrev hun til Oslo helseråd at hun «...klarte nesten ikke å stå på bena etter skaden, og disse smertene kommer mer eller mindre tilbake så snart jeg løfter eller arbeider i bøyd stilling». I selvangivelsene for 1987 og 1988 krevde hun særfradrag med ca 9.000 kroner i året, begrunnet med at hun hadde «store utgifter til behandlinger og medisiner». Halvt særfradrag ble innvilget for 1987, helt fradrag for 1988.

Når det gjelder hvilken medisinsk invaliditet A ble påført ved biluhellet, finnes det vurderinger fra flere leger, med noe forskjellige konklusjoner - fra 45-50 prosent til ca 25 prosent skadebetinget medisinsk invaliditet. I vurderingen fra den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Lundar, heter det blant annet:

«For undertegnede er det klart at A har hatt adskillig kontakt med helsevesenet før aktuelle skade. Hun var innlagt på Ullevål sykehus for utredning av hodepineplager i 1980 (feilskrift for 1982). I forbindelse med ryggskaden i 1983 ble hun omskolert og tok utdanning for å kunne ta seg yrke som var bedre egnet og mindre belastende for ryggen. A understreker at hun i årene 1986-88 ikke hadde sykmeldinger. Hun var likevel i denne perioden først og fremst under utdanning hvor man jo ikke får sykmeldinger på vanlig måte. I 1988 var hun til lumbal myelografi noe som vanligvis er en preoperativ undersøkelse. Hun hevder at dette var et forsøk på å demonstrere konsekvensene av den yrkesskaden hun fikk som hjelpepleier i 1983. Problemet er at dette ikke er skriftlig dokumentert og derfor er disse opplysningene vanskelig å evaluere.

Etter undertegnede oppfatning er det derfor ikke slik at A, dersom aktuelle skade ikke hadde inntruffet, var i en helsemessig og arbeidsmessig situasjon på lik linje med individer uten helsemessige problemer på forhånd. Samtidig har undertegnede vurdert hennes erhvervmessige uførhet som følge av aktuelle traume større enn konsekvensen av de helsemessige problemer på forhånd - med 50-60% av den erhvervmessige uførhet som følge av aktuelle skade ut av en totalerhvervmessig uførhet på 80-100%.

Den varige skadebetingede medisinske invaliditet som følge av aktuelle skade vurderes fortsatt til 20-30%. Ved ny gjennomgang av saken finner undertegnede at den varige medisinske invaliditet forårsaket av aktuelle skade og

Side 448

inngangsinvaliditeten kan settes helt like altså til 25-30% av totale medisinske invaliditet på 50 %.»

Etter min mening bør professor Lundars anslag på 25-30 prosent skadebetinget medisinsk invaliditet legges til grunn. Jeg viser til at en svakhet ved flere av erklæringene i saken fra privat sakkyndige leger er at legen - i motsetning til professor Lundar - ikke har hatt tilgang til fullstendige primærlegejournaler fra før biluhellet. Jeg nevner i denne forbindelse at dr. Jan Erik Ødegård, som i 1992 anslo den skadebetingede medisinske invaliditeten til 35 prosent, med bedre bakgrunnsinformasjon nå, i bevisopptak for Høyesterett, har endret anslaget til 28-30 prosent. Jeg viser videre til at Høyesterett i Rt-1998-1565 - L-dommen - på side 1571 har fremhevet betydningen av vurderinger fra uavhengige, rettsoppnevnte sakkyndige.

En medisinsk invaliditet på 25-30 prosent innebærer i forhold til den nevnte forskriften plassering i gruppe 2, som omfatter invaliditetsgrader fra 25 til 34 prosent. En matematisk utregning ut fra forskriftens regler, men med grunnbeløpet pr. i dag, og 1/3 tillegg, gir da en ménerstatning på 135.291 kroner.

A anfører imidlertid at hennes tidligere plager må føre til at hun settes i en høyere gruppe, prinsipielt ut fra forskriften § 3 nr. 3, som sier at gruppeplasseringen kan fravikes «dersom individuelle forhold fører til at en skadefølge er vesentlig mer byrdefull enn ved et normalt tilfelle». Subsidiært mener hun at det må gis et skjønnsmessig tillegg, ut fra ménets betydning for hennes personlige livsutfoldelse. Slik jeg ser det, må det prinsipielt være den siste spørsmålsstillingen som er den riktige ved ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2, selv om gruppeopprykkordningen ved yrkesskader kan gi en viss veiledning.

Utgangspunktet for vurderingen av tillegg må etter mitt syn være at det er behov for standardiserte regler om ménerstatningen, og etter rettspraksis skal det da også atskillig til før man går nevneverdig utover det som følger av den nevnte matematiske utregningen. Når det gjelder ordningen ved yrkesskader, er forskriften § 3 nr. 3 åpenbart ikke ment å føre til gruppeopprykk for alle som på forhånd har en skade eller plage; bestemmelsen

tar sikte på situasjoner der nettopp kombinasjonen av tidligere og nye skader eller plager gjør skadefølgen spesielt byrdefull. Et eksempel i et rundskriv fra Rikstrykdeverket gjelder en mann som på forhånd har en ubrukkelig høyre arm, og som så ved en arbeidsulykke mister høyre ben. Han kan få gruppeopprykk fordi den tidligere skaden gjør at han ikke kan bruke krykker, og dermed får spesielt store vansker med å bevege seg etter ulykken. - Jeg legger til grunn at A er kommet i en meget vanskelig situasjon etter biluhellet, med store smerteplager, men jeg kan ikke se at hennes tilfelle ville kvalifisert for gruppeopprykk etter forskriften. Jeg kan heller ikke se at den kombinasjonen hun har av plager fra før og etter biluhellet, kan gi tilstrekkelig grunn til noe vesentlig skjønnsmessig tillegg. Storebrand er villig til å foreta en viss avrundning oppover, slik at ménerstatningen settes til 140.000 kroner, og et høyere beløp er det etter mitt syn ikke grunnlag for.

Når det gjelder tap på grunn av *reduisert evne til å utføre arbeid i hjemmet*, har Storebrand prinsipielt gjort gjeldende - som et generelt synspunkt - at dette inngår i ervervstapet, og at det ikke kan erstattes i

Side 449

tillegg til tap av evne til å utføre lønnet arbeid i full stilling. Jeg er ikke enig i dette. Skadeserstatningsloven § 3-1 fastsetter i annet ledd annet punktum at verdien av arbeid i hjemmet likestilles med inntekt. Det er det fulle tapet som skal erstattes etter § 3-1, og paragrafen gir ikke noe holdepunkt for at det ikke kan gis erstatning for tapt evne til å utføre arbeid i hjemmet i tillegg til tap av evne til å utføre lønnet fulltidsarbeid.

Yrkesskadeserstatningen, som Storebrand viser til, er et særskilt lovregulert system, bygd på standardsatser. Standardsatsene kan innebære at det blir gitt overkompensasjon eller underkompensasjon i relasjon til det virkelige tapet, og løsningene i yrkesskadeserstatningen kan ikke avgjøre hvordan erstatningen etter skadeserstatningsloven skal utmåles. Jeg finner heller ikke støtte for Storebrands syn i de høyesterettsdommene det er vist til. Martinsen-dommen i Rt-1998-1916 gjaldt trygghetsforsikringen, som var en forløper for yrkesskadeserstatningen, med standardiserte satser. En kort bemerkning i Rott-dommen i Rt-1999-1967 om at utgifter til gartnerhjelp hørte under erstatningen for inntektstap, gir etter min mening ingen veiledning. Heller ikke juridisk teori gir noen støtte for Storebrands syn. Eksempelvis heter det i Nygaard, Skade og ansvar, 5. utgave, 2000 side 98 at likestillingen av arbeid i hjemmet med inntekt «... gjeld anten skadelidne hadde fulltidsarbeidet sitt i heimen eller stelte heime for seg og sine utanfor ordinær arbeidstid».

Selv om tap som følge av redusert evne til arbeid i hjemmet i prinsippet er et ervervstap, vil det ved beregningen ofte være naturlig å ta utgangspunkt i de utgiftene som vil gå med til å dekke behovet, slik lagmannsretten har gjort i vår sak. Jeg går da over til Storebrands subsidiære anførsel - at lagmannsretten har tilkjent altfor høye beløp. Det som ble tilkjent, var 10.000 kroner i året for de første årene, da A hadde samboer, deretter 20.000 kroner i året til og med 1997, og for fremtiden 25.000 kroner i året. Storebrand antyder - subsidiært - 45.000 kroner for lidt tap frem til 31. desember 1999 og 81.000 kroner for fremtidig tap, mens A på sin side krever 150.000 kroner for lidt tap til og med 1997, 40.000 kroner for årene 1998 og 1999 til sammen og 527.000 kroner for fremtidig tap, det vil si i alt noe over 700.000 kroner.

Etter min mening ligger lagmannsrettens - og dermed i enda sterkere grad As - anslag klart for høyt. Jeg legger for det første til grunn at A er i stand til å utføre noe vanlig husarbeid, og at en del av hennes manglende evne til å utføre tyngre husarbeid må henføres til plager som hun hadde uavhengig av biluhellet. Når det gjelder hennes helsesituasjon før uhellet, viser jeg til min drøftelse i tilknytning til ménerstatningen. Spesielt om evnen til å utføre arbeid i hjemmet skrev A i sitt brev til Oslo helseråd i juli 1986: «Hjemme har jeg ennå store problemer med å klare enkle husarbeidsoppgaver som gulvvask, oppvask og stryking av klær.» Professor Lundar uttaler i sin sakkyndigerklæring til Høyesterett:

«A kan utføre lettere husarbeid og har behov for hjelp til tyngre husarbeid. Utgiftene til dette bør fordeles i henhold til fordelingen av den erhvervsmessige uførhet med 2/3 av utgiftene beregnet som konsekvens av aktuelle traume og 1/3 ikke betinget i dette.»

Videre viser jeg til at A har fått og får en ganske omfattende bistand fra det offentlige. Hennes behov for hjelp har flere ganger vært kartlagt

Side 450

av den kommunale hjemmehjelpstjenesten, som har lagt til grunn at hun trenger hjelp til innkjøp, matlaging og rengjøring. På bakgrunn av denne kartleggingen mottar hun nå - ifølge kommunalt vedtak - hjemmehjelp til arbeid i huset med minimum fire timer i løpet av to uker, maksimum tre timer i uken. Frem til utgangen av 1993 var tilbudet dårligere. De to første årene etter biluhellet kommer det imidlertid inn at hun hadde samboer. Hjelpetønad fra trygden har hun mottatt med virkning fra 1. september 1989, for tiden med vel 10.000 kroner i

året. Fra det offentlige har hun også fått tilskudd til utbedring av boligen og atskillig utstyr for å lette husarbeidet - oppvaskmaskin, komfyr, tørketrommel, arbeidsstol mv. - i tillegg til rente- og avdragsfritt lån til kjøp av bil med spesialutstyr.

Det timeregnskapet som er satt opp fra As side, legger opp til et hjelpebehov på fem timer i uken i tillegg til det offentlige tilbudet. Det er her kalkulert med et hjelpebehov til vanlig husarbeid - daglig renhold, matlaging, handling mv. - på i alt fire timer i uken, til tyngre husarbeid - eksempelvis månedlig vask av vinduer, skifting og vask av gardiner - to timer i uken, og til vedlikeholdsarbeid innvendig og utvendig én time i uken. Etter mitt syn bygger dette på en standard for arbeid i hjemmet som ligger høyt over det som det er rimelig å gi erstatningsmessig dekning for. Jeg er kommet til at Storebrands anslag langt på vei kan legges til grunn, likevel med et visst påslag, slik at erstatningen for lidt tap settes til 50.000 kroner, for fremtidig tap til 100.000 kroner.

Motanken gjelder for det første *utgifter til medisin, lege og annen behandling* for årene 1998 og 1999 og i fremtiden. For årene fra ulykken og frem til utgangen av 1997 tilkjente lagmannsretten skjønnsmessig 45.000 kroner, og dette er ikke angrepet fra noen av partene. For 1998 og 1999 til sammen har A krevd 30.000 kroner, mens Storebrand aksepterer 9.000 kroner - 4.000 til medisiner og 5.000 til lege og annen behandling, det vil si det samme som lagmannsretten la til grunn for fremtiden. For tiden fremover har A krevd 15.000 kroner årlig i statistisk påregnelig levetid, avrundet til i alt 260.000 kroner, mens Storebrand aksepterer lagmannsrettens grunnlag for beregningen - 2.000 kroner i året for medisin i statistisk påregnelig levetid og 2.500 kroner i året for lege og annen behandling frem til fylte 65 år. Avrundet utgjør dette i alt 70.000 kroner.

Jeg er kommet til at lagmannsrettens anslag her bør legges til grunn. Jeg viser for det første til at A også før biluhellet hadde hyppige besøk hos lege og et stort medisinforbruk, slik at hennes utgifter i atskillig grad må antas å skyldes plager hun hadde uavhengig av uhellet. Videre viser jeg til den skepsis som den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Lundar, har uttrykt overfor nytten for A av deler av den behandling hun benytter. Jeg kan også slutte meg til lagmannsrettens bemerkninger om at det er rimelig at en person med så store plager som A har, i de første årene prøver ut om det finnes virksomme behandlingsmetoder, men at det ikke kan kreves at skadevolderen skal dekke fortsatte utgifter hvis tiltakene viser seg å ha liten eller ingen varig effekt.

Motanken gjelder også *utgifter til juridisk bistand forut for stevningen*. A krever her dekket 130.000 kroner, mens Storebrand har akseptert de 55.000 kroner som lagmannsretten tilkjente. Jeg går ikke inn på det prinsipielle spørsmålet om dekning av slike utgifter. Etter min mening

Side 451

er det iallfall ikke grunnlag for å gå høyere enn lagmannsretten gjorde. Jeg viser til at A skiftet advokat flere ganger, noe som må ha ført til ekstra kostnader, og til at saken på tidlige stadier synes å ha vært gjort unødige omfattende, blant annet når det gjelder innhenting av sakkyndigerklæringer.

Skatteulempen er inkludert i det beløpet partene er blitt enige om for fremtidig inntektstap. Men det må fastsettes et påslag for skatteulempen når det gjelder erstatningsbeløpene for fremtidig tap på grunn av redusert evne til arbeid i hjemmet og for fremtidige utgifter til medisin og behandling. Etter det jeg er kommet til, er disse beløpene på 100.000 og 70.000 kroner. Når det ikke er tale om større beløp, mener jeg det er grunn til å holde seg til den prosentsatsen som lagmannsretten brukte, 25 prosent. Denne satsen ble foreslått av et flertall i Lødrup-utvalget i NOU 1994:20, og den er lagt til grunn av Høyesterett i flere avgjørelser, se blant annet Stokstad-dommen i Rt-1996-958.

Når det endelig gjelder *passasjerulykkesforsikringen*, viser motorvognforsikringsvilkårene til selskapets vilkår for ulykke. Her heter det i punkt 4.11 at selskapet svarer ikke for «sykdom eller sykkelig tilstand», og at hvis sykdom eller sykkelig tilstand har «... forverret skadens følger, svarer selskapet bare for den del av følgene som er forårsaket av ulykkeskaden». Dette må innebære at utmålingen skal baseres på den skadebetingede medisinske invaliditet, som jeg har drøftet i tilknytning til ménerstatningen. Ut fra professor Lundars anslag på 25-30 prosent er Storebrand villig til å betale 27,5 prosent av 200.000 kroner, det vil si 55.000 kroner, med tillegg av renter som fastsatt i lagmannsrettens dom. Jeg mener at man her bør kunne legge til grunn en skadebetinget medisinsk invaliditet på 30 prosent, og beløpet blir da 60.000 kroner pluss renter.

Oppsummering

De erstatningsbeløp som jeg etter dette er kommet frem til at A har krav på, er for det første de beløp det er blitt enighet om for lidt og fremtidig tap av inntekt, inkludert renter og skatteulempe, på henholdsvis 100.000 og 200.000 kroner. Videre har hun etter mitt syn krav på 140.000 kroner i ménerstatning. Lidt tap på grunn av

manglende evne til å utføre arbeid i hjemmet mener jeg bør erstattes med 50.000 kroner, påløpte utgifter til medisin, lege og annen behandling i 1998 og 1999 med 9.000 kroner, og påløpte utgifter til juridisk bistand med 55.000 kroner. Erstatningen for fremtidig tap på grunn av manglende evne til å utføre arbeid i hjemmet er satt til 100.000 kroner, med tillegg av skatteulempe blir det 125.000 kroner. Erstatning for fremtidige utgifter til medisin, lege og annen behandling er satt til til sammen 70.000 kroner, med tillegg av skatteulempe 87 500 kroner. Til sammen utgjør erstatningspostene da 766.500 kroner. Fra dette skal det trekkes 417.500 kroner, som Storebrand har utbetalt á konto.

Endelig er jeg kommet til at A har krav på 60.000 kroner i passasjerulykkesforsikring, med tillegg av renter slik det er angitt i Storebrands påstand.

Jeg tilføyer at i tillegg til beløpene som er satt opp her, kommer beløp rettskraftig fastsatt av lagmannsretten - 20.000 kroner for kjøreutgifter og 25.000 kroner til rest for medisiner og behandling frem til og med 1997.

Side 452

Anken fører etter dette frem på flere punkter, men ikke fullt ut. Storebrand har ikke fått medhold i sin prinsipale anførsel når det gjelder erstatning for tap av evnen til arbeid i hjemmet - et spørsmål som selskapet selv har ansett å være av stor prinsipiell betydning. Jeg er kommet til at saksomkostninger ikke bør tilkjennes for noen instans, jf. tvistemålsloven § 180 annet ledd og § 174. Motanken, som ikke har ført frem, kan ikke antas å ha medført økte omkostninger av noen betydning.

Jeg stemmer for denne dom:

1. Storebrand Skadeforsikring AS betaler erstatning til A med 766.500 - sjuhundreogsekstisekstusenfemhundre - kroner. Til fradrag går utbetalt á konto 417.500 - firehundreogsyttentusenfemhundre - kroner. Av differansen - 349.000 kroner - svares 12 - tolv - prosent årlig rente fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.
2. Storebrand Skadeforsikring AS betaler til A passasjerulykkesforsikring med 60.000 - sekstitusen - kroner med tillegg av 18 - atten - prosent årlig rente fra 21. juli 1989 til 31. desember 1993 og 12 - tolv - prosent årlig rente fra 1. januar 1994 til betaling skjer.
3. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av dommen.
4. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

Dommar Utgård: Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.

Dommer Oftedal Broch: Likeså.

Dommer Bugge: Likeså.

Dommer Holmøy: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Storebrand Skadeforsikring AS betaler erstatning til A med 766.500 - sjuhundreogsekstisekstusenfemhundre - kroner. Til fradrag går utbetalt á konto 417.500 - firehundreogsyttentusenfemhundre - kroner. Av differansen - 349.000 kroner - svares 12 - tolv - prosent årlig rente fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.
2. Storebrand Skadeforsikring AS betaler til A passasjerulykkesforsikring med 60.000 - sekstitusen - kroner med tillegg av 18 - atten - prosent årlig rente fra 21. juli 1989 til 31. desember 1993 og 12 - tolv - prosent årlig rente fra 1. januar 1994 til betaling skjer.
3. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av dommen.
4. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.